

Covid-19-pandemins påverkan på följsamheten till Nationella riktlinjer

Socialstyrelsen har genomfört en utvärdering för att bidra till kunskap om och analysera eventuella uppdämda vårdbehov inom hälso- och sjukvården och tandvården som uppstått som en konsekvens av covid-19-pandemin. Utgångspunkten har varit följsamheten till ett antal rekommendationer från 15 nationella riktlinjeområden som eventuellt har påverkan på det uppdämda vårdbehovet. Riktlinjerna täcker stora patientgrupper, många med kroniska sjukdomar, och åtgärderna som rekommenderas är evidensbaserade och prioriterade.

Vad visar utvärderingen?

Covid-19-pandemin har inneburit att ett stort antal insatser som rekommenderas i de nationella riktlinjerna har minskat i Sverige. Bilden varierar dock mellan olika vårdområden. Vissa områden har inte påverkats alls vad gäller vårdvolym. Analysen visar dock på att det finns ett uppdämt vårdbehov inom flera områden som täcks av de nationella riktlinjerna.

Den övergripande bilden är att påverkan av covid-19-pandemin beror på vilken typ av insats som analyserats. Exempelvis har akuta tillstånd oftast prioriterats och vården har getts i tid och enligt gällande riktlinjer. För insatserna nya besök och uppföljningsbesök är bilden delvis en annan. I vissa områden vad gäller kroniska sjukdomar har nya besök prioriterats över uppföljningsbesök. Den typ av insatser där påverkan har varit störst är regelbundna uppföljningar. Detta ligger i linje med de rekommendationer om prioriteringar som gällt under pandemin.

När vården återgår till normalläge är det inte alltid som ett uppskjutet besök/kontroll för en patient med en välbehandlad kronisk sjukdom behöver tas igen. Det kan dock resultera i flera oplanerade kontakter eller eventuella effekter på längre

sikt för individer med kroniska sjukdomar. För patienter med lindriga symtom som kan föregå potentiellt allvarliga tillstånd, som stroke och hjärtinfarkt, kan en väntan att uppsöka vård leda till allvarliga effekter, funktionsnedsättningar eller död. Det kan även finnas ett samband mellan fördröjning av diagnos och försämrad livskvalitet, hälsotillstånd och överlevnad.

Färre personer har besökt hälso- och sjukvården och tandvården

Under covid-19-pandemin har färre personer besökt hälso- och sjukvården och tandvården. Det beror dels på att befolkningen i stort har följt samhällets rekommendationer och åtgärder för att undvika smitta, dels på att vården har behövt göra andra prioriteringar och därför ställt in ett stort antal behandlingar. Av de personer som berörs av de rekommenderade åtgärderna från de nationella riktlinjerna som analyserats visar resultaten omkring 200 000 färre kontakter med vården för de tillstånd som riktlinjerna anger 2020 jämfört med 2019 då det var 2 677 000 kontakter med vården. För tandvården visar resultatet att cirka 730 000 färre personer har besökt tandvården och fått en basundersökning 2020 jämfört med 2019 då 4 136 000 personer fick en basundersökning.

Covid-19-pandemins påverkan på 15 nationella riktlinjeområden

Flera nationella riktlinjeområden har påverkats av covid-19-pandemin, men det finns också riktlinjeområden där vården inte direkt har påverkats. Resultaten visar dock på stora regionala skillnader för flera riktlinjeområden.

Utvärderingen är tänkt att fungera som underlag både nationellt och lokalt, för regioner och kommuner, i planering och hantering av det uppdämda vårdbehovet.

Sammanfattningsvis visar utvärderingen följande för de olika riktlinjeområdena:

- Vården vid *astma och kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL)* har påverkats av covid-19-pandemin. Resultaten visar att 26 000 färre personer med astma och KOL har gjort spirometri under 2020 jämfört med 2019. För strukturerade frågeformulär var minskningen 16 700 färre personer med astma och KOL.
- *Demensvårdens* resultat visar ett stort uppdämt behov av basala demensutredningar inom sjukvården och av personcentrerade aktiviteter. Antalet registrerade demensutredningar minskade med en tredjedel år 2020 jämfört med år 2019.
- Vården vid *depression och ångestsyndrom* visar inte några större effekter av covid-19-pandemin avseende de insatser och åtgärder som görs för patienter med diagnos men antalet patienter som har kontakt med vården för psykisk ohälsa har minskat.
- *Diabetesvården* har påverkats. Resultaten visar att 58 000 färre personer med diabetes har genomfört fotundersökningar under 2020 jämfört med 2019. För ögonbottenundersökning var minskningen 34 000 färre personer med diabetes.
- Vården vid *endometriosis* visar att antalet operationer har minskat från 533 till 467 för mätperioden men att andelen personer som följs upp efter endometriosiskirurgi inte har påverkats.
- För patienter med *epilepsi* har covid-19-pandemin marginellt påverkat uppföljningar efter/i samband med epilepsidiagnostik och det gäller såväl barn och ungdomar samt vuxna. Det är dock fortfarande generellt få patienter i alla åldersgrupper som får uppföljning.
- *Hjärtsjukvården* visar att trots omfördelningar av resurser inom sjukvården har den svenska hjärtsjukvården fungerat bra. Detta gäller både akut behandling vid hjärtinfarkt och elektiva behandlingar som klaffingrepp vid aortastenosis. Det

har dock varit 1 500 färre personer med hjärtinfarkt som vårdats på sjukhus under 2020 jämfört med året innan. Orsakerna till ett minskat antal hjärtinfarkter är fortfarande okända. Dödligheten inom 28 dagar efter hjärtinfarkt har hittills inte påverkats av covid-19-pandemin.

- För vården vid *missbruk och beroende* har covid-19-pandemin inte haft någon tydlig påverkan. Resultaten är oförändrade över tid. Möjligen kan påverkan ses på sikt.
- Vården vid *multipel skleros (MS) och Parkinsons sjukdom* visar på rikets nivå en minskning med 1 700 årliga läkarbesök under 2020. Regelbundna MR-kontroller för personer med MS har minskat marginellt. För Parkinsons sjukdom har resultaten för avancerad behandling inte förändrats på rikets nivå under covid-19-pandemin även om andelen varierar mellan regionerna.
- För den *palliativa vården i livets slutskede* visar resultaten på rikets nivå att pandemin inte har haft någon tydlig påverkan på munhälsobedömning, smärtskattning och brytpunktsamtal. Det är dock fortfarande en liten andel patienter som får åtgärderna. Mellan regionerna finns stora skillnader.
- *Psoriasisvården* visar en liten minskning 2020 för den allvarligaste formen av psoriasis, både i antalet patienter med 1 300 färre patienter som behandlas för svår psoriasis men också för de patienter som ska följas upp.
- För vården vid *rörelseorganens sjukdomar* visar resultaten för *reumatoid artrit* att pandemin inte har haft någon tydlig påverkan vad gäller antalet nydiagnostiserade fall eller andelen som får diagnos inom 20 veckor från symtomdebut. Resultaten visar dock en tydlig minskning under 2020 av andelen som följdes upp efter nyinsatt behandling med DMARD-läkemedel. För vården vid *artros* har patientutbildning och handledd fysisk träning minskat i hela landet medan digitala lösningar har ökat. Antalet påbörjade behandlingar/ nya besök till fysioterapeut och uppföljningar av påbörjad behandling har nästan halverats under 2020. För *osteoporos*

vården har tid till operation efter höftfraktur inte påverkats av covid-19-pandemin.

- För vården vid *schizofreni* visar resultaten att pandemin inte har haft någon tydlig påverkan i regionerna och kommunerna när det gäller boendestöd i eget boende, strukturerad bedömning av suicidrisk eller läkarkontakter i psykiatrisk öppenvård efter utskrivning.
- *Strokevården* visar att akut vård och behandling har getts i stort sett i samma utsträckning under 2020 som tidigare år. Den ökande trenden för akuta insatser, såsom reperfusionsterapi samt strokeenhet som första vårdnivå, har dock avstannat under 2020. Tillgång till rehabilitering efter stroke varierar stort i riket, både rehabilitering inom slut- och öppen specialiserad vård samt multidisciplinär rehabilitering i hemmet vid tidig utskrivning. Uppföljningsbesök hos läkare efter stroke har minskat under 2020. Antalet fall av stroke som vårdats på sjukhus var som förväntat med hänsyn till en minskande incidenstrend. Däremot visar resultaten en tydlig minskning av antalet fall av stroke som skickats till sjukhus från särskilda boenden. Dödligheten inom 28 dagar efter sjukhusvård för stroke har hittills inte påverkats.
- För *tandvården* visar resultatet att antalet basundersökningar har minskat från 4 136 000 till 3 405 000 under covid-19-pandemin. Folk- och privattandvården samt specialisttandvården anger att ett uppdämt vårdbehov föreligger, och då främst bland personer 70 år och äldre och i riskgrupper.

Vad är nationella riktlinjer och utvärderingar?

Riktlinjerna fokuserar i första hand på frågor där behovet av vägledning är särskilt stort. I uppdraget ingår att ta fram rekommendationer, indikatorer, målnivåer och utvärderingar.

Riktlinjerna ska bidra till att resurserna i hälso- och sjukvården (inklusive tandvården) och socialtjänsten används effektivt, fördelas efter befolkningens behov samt styrs av systematiska och öppna prioriteringsbeslut. Syftet är att höja kvaliteten i hälso- och sjukvården och socialtjänsten genom att se till att rätt åtgärd används för rätt patientgrupp eller brukargrupp. Målet är att bidra till att patienterna och brukarna får en jämlik och god vård och omsorg.

Riktlinjerna vänder sig i första hand till beslutsfattare och verksamhetsledningar på alla nivåer, men kan även vara till nytta för yrkesverksamma, patientföreningar och media.

I arbetet med nationella riktlinjer tar vi fram indikatorer för att kunna följa upp hur de nationella riktlinjerna används och påverkar praxis. Indikatorerna är tänkta att spegla de viktigaste rekommendationerna i riktlinjerna samt olika aspekter av god och jämlik vård. Socialstyrelsen fastställer även nationella målnivåer, som anger hur stor andel av en patientgrupp som bör komma i fråga för en viss undersökning eller behandling. Målnivåerna kan användas för styrning och ledning samt vid uppföljning och utvärdering.

Besök vår webbplats för mer information

Mer information om utvärderingen finns på Socialstyrelsens webbplats, www.socialstyrelsen.se

